Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad våren 2021

Kallelse till föreningens årsmöte
Sidan 2

Torgdagar i Tranås sedan 1849
Sidan 8

Från fattighuset i Sund till Bottnaryds källa
Sidan 4

Flera digitala föredrag i vår, bl. a. med Fredrik Mejster
Sidan 3

Sista avrättningen i Gränna
Sidan 6

Fattigstugan i Malexander - en av de äldsta
Sidan 12

Ordförandens tankar

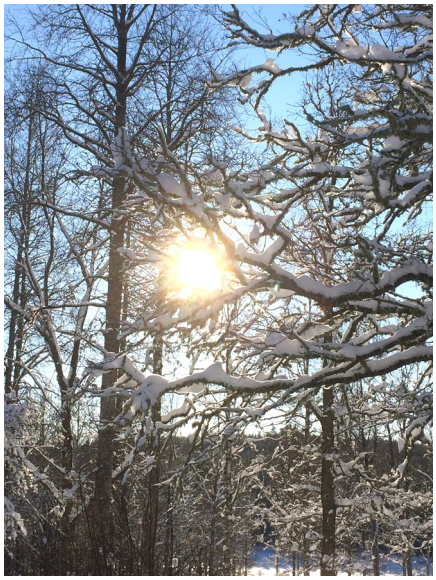

Tänk så livet kan utveckla sig! Nu är det tredje medlemsbladet där jag skriver om pandemin som vi alla genomlider. För ett år sedan hade man ingen aning om vad som låg framför oss. Vi hade hört talas om att det fanns ett virus i Kina som spridit sig lite, till bland annat Italien och att man upptäckt smittan hos en kvinna i Sverige. Men ingen av oss kunde i sin vildaste fantasi föreställa sig vad som komma skulle. De allra flesta lever nu ett helt annat liv än innan. Isolerade, med få fysiska kontakter och ytterst återhållsamma med vad och var vi gör inköp. Dessutom har många tyvärr förlorat anhöriga och vänner i pandemin.

Hur har då pandemin påverkat vår släktforskarförening? Den största förändringen är att vi ställt in de flesta fysiska möten, bortsett från några vi vågade genomföra när smittan var som lägst i höstas. Vid samtal med medlemmar förstår man hur saknade dessa möten är och vi hoppas innerligt att föreningen så snart som möjligt ska kunna arrangera fysiska träffar igen. Men när det kan bli, vet ingen idag. I brist på dessa möten gör vi, sedan några månader, regelbundna mailutskick till medlemmar som har mailadress. Vi har också i januari genomfört vårt första digitala möte med DNA som tema. Som ni ser längre fram i bladet har föreningen några ytterligare digitala möten inplanerade i vår.

Vi är fullt medvetna om att inte alla våra medlemmar har möjlighet att ta emot mail eller delta i digitala möten, men ser det ändå som ett bra alternativ under rådande omständigheter. En fördel med digitala möten är ju dock att ni medlemmar som finns spridda ute i landet har möjlighet att vara med. Så därför tror jag absolut att vi även när föreningen kommit igång med fysiska möten, också kommer att som komplement arrangera digitala träffar och föredrag.

Vi kan ändå konstatera att vi som förening hittills klarat oss bra igenom pandemin. Under 2020 fick vi en nettoökning av antalet medlemmar med 20, så vi är nu uppe strax över 350, vilket är imponerande. Det är ju tyvärr flera släktforskar- och hembygdsföreningar som har sett en motsatt utveckling. Ekonomiskt har vi också klarat oss mycket bra, dels givetvis på grund av minskade kostnader för arrangemang, men också tack vare att våra sponsorer och annonsörer har ställt upp i samma omfattning som tidigare. Det här betyder att vi har en stark ekonomisk grund att stå på, vilket innebär bland annat att vi fortsätter med medlemsblad i pappersform tre gånger per år och att vi inte behöver rädas kostnader för föredragshållare och liknande framöver.

Flera medlemmar har också under året utnyttjat möjligheten att kontakta oss i styrelsen och kursledning för att få tips och hjälp i sin forskning eller få möjlighet att diskutera något. Det är ett erbjudande som kvarstår, så var inte rädda för att slå en signal. Telefonnummer och mailadresser till oss finns på sista sidan. Vi hoppas nu att ni alla upplever medlemskapet i Tranås/Ydre Släktforskarförening som givande och positivt, så att ni gärna fortsätter att vara medlemmar!

Lasse Karlsson
ordförande

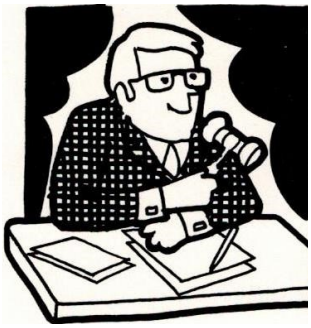

Kallelse till årsmöte

med Tranås/Ydre Släktforskarförening

Torsdagen 17 juni klockan 18.30 i Församlingshemmet, Tranås

Vi har bokat detta datum för släktforskarföreningens årsmöte och hoppas att det skall gå att genomföra som ett fysiskt möte. Årsmötet innehåller sedvanliga förhandlingar enligt stadgarna och föreningen bjuder på kaffe. Vi räknar med att ha ytterligare program under kvällen och info om detta tillsammans med verksamhetsberättelsen läggs ut på hemsidan liksom upplysningar ifall vi tvingas ändra på lokal eller tid. Anmälan (för kaffets skull) senast 10 juni till Lasse Karlsson tel. 072-321 61 59.

Medlemsavgiften

Ett inbetalningskort finns med i bladet och vi är tacksamma om du betalar avgiften så fort som möjligt. Notera namn och gärna adress i samband med betalningen så ser vi att den stämmer.

Detta händer våren 2021

Tyvärr kan vi inte i vår genomföra fysiska möten, som läget ser ut. Vi kommer att arrangera några digitala möten som presenteras nedan och hoppas att flera av er har möjlighet att vara med där. Mötena genomförs i ett program som heter Zoom. Det som krävs för att vara med är en dator med mikrofon och högtalare o gärna med kamera. Det fungerar också med mobil eller platta, men inte lika bra.

För samtliga möten sker anmälan till Lasse Karlsson 072-321 61 59 eller via mail: lassektranas@gmail.com .
Du som inte har deltagit tidigare på digitala möten får då också lite instruktioner. Ring gärna någon i styrelsen om du har frågor kring arrangemangen.

Dröj inte med anmälan eftersom det är begränsat antal deltagare.

Eventuellt kommer vi att arrangera någon ytterligare digital träff. Info om detta och om andra förändringar kommer att meddelas via våra mail-utskick och på föreningens hemsida. Så håll koll där!

Inte bara kyrkböcker - digitalt föredrag med Fredrik Mejster

Lördagen 20 mars klockan 11.00

Fredrik Mejster, som är en mycket kunnig släktforskare ansvarar bland annat för efterforskningarna i TV-programmet ”Allt för Sverige”. Han berättar här bland annat om olika typer av arkiv och hur man kan använda materialet för att ”klä på” sina anor. Det blir många nyttiga tips på arkiv och länkar. Kostnadsfritt för medlemmar, för övriga 50 kronor. **Anmälan senast 18 mars.**

Jeff High från USA berättar om sina svenska anor

Lördagen den 17 april klockan 15.00

Ett samtal med Jeff High vars förfäder utvandrade från Sverige på 1800-talet. Jeff berättar om hur han först blev intresserad av att söka sina anor och om sin omfattande forskning som lett honom ända tillbaks till 1300-1400-talet. Vi får också höra om hans upplevelser när han besökte Sverige och platserna där förfäderna levde. Jeff berättar på engelska så det är en fördel om du är lite språkkunnig. Vi kommer dock under hans föredrag att sammanfatta lite kort på svenska.
Kostnadsfritt. **Anmälan senast 15 april.**

Släktforskarhjälp på distans via Zoom

Tisdagen 16 mars klockan 18.30-20.00 och Tisdagen 13 april klockan 18.30-20.00

Hjälpen är öppen för alla medlemmar som vill ha hjälp med till exempel tolkning av texter eller har någon klurig fråga. Skicka gärna frågan till oss innan mötet, så är chansen större till ett utförligare svar. Även du som inte har någon direkt fråga, utan bara vill lyssna eller få prata med andra släktforskare är välkommen. **Anmälan senast en dag innan mötet.** *Välkommen att vara med hela eller delar av tiden!*

Ett stort Tack!

Styrelsen vill rikta ett varmt tack till våra annonsörer för ert stöd till föreningens verksamhet.
Vi vill också tacka de personer, ingen nämnd och ingen glömd, som på ett eller annat sätt skänker gåvor till föreningen.

Från fattighuset i Sund till Bottnaryds källa

Många släktforskare har troligen någon gång hittat en familj som varit speciellt intressant. Människoöden som man inte kunnat släppa utan forskat vidare på. Så gjorde även jag och det blev en historia väl värd att dokumentera.

Min familj bodde i torpet Pimshem under Gnottnehult i Sund socken. Torparen Nils Carlsson född 1746 i Eksjö och Catharina Nilsdotter född 1747 i Svinhult gifte sig 1768 och bodde först i Snickarehemmet, Sund. De fick tio barn mellan åren 1768 – 1790 varav två dog i späd ålder. Nils Carlsson dog i hetsig feber 1790 bara 43 år gammal. Endast två år senare dog änkan Catharina Nilsdotter, hon var då 45 år. Prästen skriver i dödboken: *" 23/6 1792 uppbrann änkan Karin Nilsdotter i Pimshemmet uti en fälla. Benen hopsöktes och begrovs den 3 juli".* Vad som hände är svårt att veta men någon sorts skogsbrand måste det varit.
De åtta barnen blev föräldralösa: Maria 24 år, Lena 22 år, Anders 21, Sara 16 år, Karl 14 år, Stina 12 år, Catarina 9 år och Greta 4 år (min ana). Två barn var redan döda, Carl blev drygt ett år och dog i rödsot. Nils föddes fyra månader efter pappans död men dog bara en dag gammal.

Vid föräldrarnas bortgång bodde de fem yngsta barnen kvar i Pimshemmet, tre hade redan flyttat hemifrån.

Jag undrade hur det nu skulle gå för dessa barn, vad skulle de leva av? Att de bodde kvar i Pimshem stod klart. Så läste jag i en dombok i Vadstena följande: "Förmyndare Sven Karlsson i Kalvefall (bror till Nils) inlämnat klagan mot Peter Sjöholm i Gnottnehult för att han inte låtit auktion äga rum efter Nils och Catarina i Pimshem. Barnen har måst göra dagsverken. Nästkommande vår ska auktion få hållas då djuren blivit bättre och inbringar mer pengar." Arma barn tänkte jag, hur hade de det egentligen? Jag ville förstås följa alla barnen för att se hur deras liv blev. Det gick bra att följa sex av dem men två försvann. För några av barnen gick det hyfsat bra, andra inte.

Min berättelse här handlar om dottern Lena som var näst äldst i barnaskaran. Lena var blind och hon fick vara med om en märklig händelse i livet.

I början av 1800-talet bodde Lena i Joelshemstugan, en backstuga på Bulsjö ägor i Sund. Lena födde 1795 en oäkta dotter vid namn Cathrina och hon flyttade ca 1813 till fattigstugan i Sund vid drygt 30 års ålder. Vart dottern tog vägen har jag tyvärr inte lyckats hitta.
Redan 1819 den 6/7 noterar prästen att Lena är död. Det jag då hittade i dödboken gjorde mig förvånad och väldigt nyfiken. Där står*:" blind piga från Socknens fattighus. Död på hemväg från Bottnaryds källa och begravd vid Ljungarums Capell 49 år".* Vad betydde detta? Fanns det någon källa i socknen som hette så och Capellet var fanns det? Efter mycket funderande och sökande på nätet fann jag gåtans lösning.

Lönsås hälsokälla ligger 7 km norr om Bottnaryd, i västra kanten av Jönköpings län. Karta från Eniro.

Bottnaryd ligger ca 2,5 mil utanför Jönköping och Ljungarums Capell finns i Jönköping. Men vad gjorde en blind piga från Sund så långt bort och hur tog hon sig dit? Jag sökte vidare på Bottnaryds Hembygdsförenings hemsida och där kunde jag läsa en mycket märklig historia om Lönsås Underkälla.

På gården Lönsås bodde Brita Gustafsdotter med sin man Abraham Magnusson på 1815-talet. Paret fick en son och en dotter men tyvärr blev sonen bara 17 veckor gammal. Brita led av sin sorg och av värk i bröstet. Då hon en dag 1815 gick över en äng på gården Lönsås hörde hon en röst i skyn som uppmanade henne flytta sig ett bösshåll längre fram till en stor ask. Där skulle hon finna en källa med klart och rent vatten. Om Brita drack av vattnet och samtidigt lovade att föra ut regler om Kristligt leverne skulle allt bli bra. Så fick Brita sin uppenbarelse. Rösten gav tröst och värken försvann och källan blev därmed känd över hela Sverige. Uppenbarelsen finns nedtecknad, detaljerad och undertecknad av Brita och bevittnad av prästen Blomberg.

Hälsokällan vid gården Lönsås utanför Bottnaryd. För 200 år sedan vallfärdade människor dit för att bli botade. Foto: Bottnaryds Hembygdsförening

I Britas beskrivning av uppenbarelsen följer också med en Straffpredikan till Sveriges folk för deras olydnad mot vad bibeln föreskriver. Värst av allt, tyckte Brita var den välsignade potatisen. Den hade börjat användas för tillverkning av det förbannade brännvinet. ”Detta hotar att fördärva folket i stället för att lindra svälten”.

Den 30-sidiga skriften innehåller också en dokumentation om 35 personer som blivit helade.

Citat ur uppenbarelsen: ***”Jag skall göra under med källan, den skall bli de blindas ögon och många sjuklingars hälsa. Jesus ska sända en av sina änglar och välsigna källan varje dag.***

Jesus försäkrade Brita att blindfödda skulle stiga fram och säga ”jag har fått min syn, sårade och sjuklingar, jag har fått min hälsa”

För källans bevarande föreskrevs att:
Ingen dans och lek ska hållas runt källan,
Inget lock får läggas över henne, användare av källan ska av kringboende erbjudas en billig peng för inkvartering.

En person som kommit hem efter att ha träffat Brita berättade att man skulle dricka vattnet på morgonen för att få bästa effekt. Dessutom fick man inte dricka mer än 2 glas på förmiddagen och 1 eller 2 glas på eftermiddagen. *”Drickes mer, är det så berusande att man märker yrsel.”*

Prosten Blomberg trodde på Brita och lät 1818 trycka en liten skrift om källan som spreds land och rike runt. Folk vallfärdare till Bottnaryd från alla håll och blev botade från sina krämpor. Många kom gående på kryckor men gick därifrån utan. Någon berättade att det hängde kryckor överallt i träden på gården Lönsås.

Efter några år började man sälja av vattnet på olika håll både inom och utom landet. Ingen kostnad fick tas ut vid källan utan först vid försäljning på hemorten. Folk kom i massor för att hämta vatten i tunnor och kannor. Man kom från Växjö, Stockholm, Göteborg, Norge, Vadstena och flera andra orter. Allt eftersom vattnet sipprade ut ur de otäta föremålen fyllde man på med det vatten som fanns utmed hemvägen. På Växjö torg såldes mirakelvattnet för 67 shilling kannan och i Stockholm kunde man köpa vin och vatten till samma pris, 35 shilling buteljen.

Den person som hämtade vatten till Friherrinnan Lejonankar i Stockholm kunde berätta att:
”Den som ej sett hämtningen kan icke tro hur stor den är”
Tyvärr gick det så illa att källan sinade och någon fyllde då på med vanligt vatten även där. Det gick inte så bra, vattnet hade ingen verkan längre. Källan kom i vanrykte och förlorade sin kraft.

Så småningom nådde prosten Blombergs lilla skrift Ydre och fattigstugan i Sund. Någon kanske läste för Lena att det fanns hjälp att få i Bottnaryd för den som var blind. Ett hopp tändes hos henne och tillsamman med flera hjälpsökande begav hon sig till Lönsås Underkälla.

För jag antar att hon inte ensam tog sig till Bottnaryd och förmodligen gick resan med häst och vagn. Då det var dags för hemresa drabbades Lena av slag och avled bara 49 år gammal. Hur det klara friska vattnet påverkat henne fick jag aldrig veta. Inte heller fick hon komma hem och begravas i hembygdens jord utan fick sitt vilorum vid Ljungarums Capell i Jönköping.

En märklig händelse att en blind och fattig piga från fattighuset i Sund tog sig den långa vägen till Bottnaryd i tron att äntligen kunna se och få ett bättre liv.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källa: Bottnaryds Hembygdsförening ”Lönsås undergörande källa , Bottnaryd” av Holger Axéll

Bilden på omslaget:
Ordföranden i Bottnaryds Hembygdsförening, Greger Melin, provsmakar vattnet i hälsokällan.
Foto:
Bottnaryds Hembygdsförening

Ljungarums kapell i utkanten av Jönköping, där fattiga pigan Lena Nilsdotter från Sunds socken fick begravas. Bild från gammalt vykort.

Aronssons Blomsterhandel
Storgatan 36, Tranås
Tel 0140-127 36
www.aronssonsblommor.se

Sista avrättningen i Gränna år 1864

Som släktforskare får man ta del av många intressanta berättelser och levnadsbeskrivningar. Ofta blir dessa informella samtal något som väcker ens intresse för geografiska platser och de personer som levt eller verkat där. Det behöver inte vara kopplat till ens egna anor för att man ska vilja undersöka närmare. En medlem i vår förening, Kerstin Johansson, berättade om hur hennes morfar Oscar Johansson, född i Skärstad socken 1856, hade bevistat en avrättning på galgbacken i Gränna. Detta var sista offentliga avrättningen på den platsen.

Kerstin visade mig ett dokument där en kusin till henne, Per Rudenstam, hade tecknat ner de minnen som deras morfar Oscar Johansson hade från avrättningen år 1864. Oscar berättade i mitten av 1940-talet om vad han mindes från avrättningen och dokumentet var en nedteckning av hans berättelse. I detta kan man läsa att Oscar, som var sju år, for till avrättningen med sin far. På galgbacken befann sig en stor folksamling och en man från varje härad utsågs att bilda ”en häck” kring den dödsdömde, Wilhelm Tolf. Enligt dokumentet var Tolf dömd för att ha mördat sin husbonde som var på väg mot Ödeshög på en handelsresa. Vidare går att läsa minnesdetaljer om hur avrättningen gick till och om hur prästen hjälpte den dömde att komma tillrätta i stupstocken, innan mästermannens yxa avslutade dennes liv.

Platsen för den gamla galgbacken i Gränna finns utmärkt med en metallplatta med Wilhelm Tolfs namn. Foto: Tom Wallberg

Det är värdefullt för Kerstin och hennes släkt att få ha detta minnes dokument, men frågan som jag och Kerstin ställde oss var huruvida uppgifterna stämde med vad som fanns att finna i olika källor. Dessutom väcktes det hos mig en nyfikenhet kring vem den dödsdömde varit och hur hans liv sett ut innan det avslutades på galgbacken 1864. Det går inte att hjälpa att man ibland ser på historiska öden med de värderingar och vanor som vi har på 2000-talet. Vem var Wilhelm Tolf? Hur såg hans liv ut innan brottet begicks? Hur var hans tid bakom galler i Jönköping? Vem var hans offer och tillika husbonde och vad finns att läsa om honom?

I Gränna Tidning rapporterades det om mordet. Tidningen gavs endast ut på onsdagar och mordet hade inträffat en tisdagsmorgon, närmare bestämt den 29 december 1863, så man kan tänka sig att det var febril aktivitet för att få så mycket som möjligt av den dramatiska händelsen i tryck till dagen därpå.
I tidningen följande dag kan man läsa att garverifabrikören Carl Magnus Carlsson genom olyckshändelse har avlidit i Gränna i en ålder av 37 år, djupt sörjd av maka och två minder åriga söner samt en åldrig mor och syskon. Under inrikes i samma tidning står vidare:

”Vi hava det sorgliga åliggandet att idag förkunna en hemsk illgärning, begången i stadens närhet. En av samhällets mest aktade borgare, Garverifabrikören C.M. Carlsson fanns förliden gårdag mördad på landsvägen ¼ mil utom staden. Herr Carlsson var stadd på en affärsresa till Ödeshög, dit han avreste klockan halv sex på morgonen. En knapp timma därefter påfanns han liggande med sönderslaget huvud på landsvägen invid vagnen. Mördaren hade begagnat en grov stake såsom mordvapen. Den mördades huvud var bakifrån totalt sönderkrossad och även så framdelen av ansiktet förfärligt söndersargat. En penningväska samt en fällkniv hade mördaren tillrånat sig. Herr Carlsson åtnjöt under livstiden allas förtroende och aktning för sin rättrådighet arbetsamhet och vänskapshet… Frid över den slitsamme och rättskaffens mannens stoft!”

En minnessten är rest på platsen där mordet skedde, vid gården Ängsholmen mitt emellan Gränna och Uppgränna.

Läser man sedan vidare i samma upplaga av tidningen finns en skildring av brottet och motivet samt att man lyckats gripa den misstänkte mördaren, Jakob Wilhelm Tolf. Tolf var dräng hos garvare Carlsson och hade under några år vistats på orten med avsikt att gifta sig. Följande går att läsa:

”Mördaren… bar en lömsk och otäck uppsyn, samt besitter en otrolig styrka, men har städse visat sig vara fredlig och godmodig samt tillgiven sitt husbondefolk. Begär efter penningar har nu förlett honom till den rysliga ogerningen. Man började fästa misstankar på honom dels därav att de utdelade dråpslagen förutsatte en ovanligt handkraft, dels derföre att mannen under gårdagen visade sig innehava penningar, varmed han betalade en hop småskulder, för vilka han dagen förut förgäves blivit krävd, samt han dessutom väl hade reda på när och huru Carlsson skulle färdas ut ur staden. Vid de många förhör som av polisen under gårdagen med honom företogs nekade han fräckt

och hånleende till ogerningen, men kunde ej göra reda för åtkomsten av penningarne. Slutligen påhittades bland askan i hans kakelugn låset till den rövade penningväskan, samt ytterligare i hans gömmor 35 RDR i penningar, varibland befanns ett garverimärke… Framförd till den mördades likbår blev ogerningsmannen djupt tagen, men fortsatte dock att påvisa sin oskuld, men man hoppas att sedan han hämtat sig efter det igår isittande brännvinsruset, han skall genom en sanningsenlig bekännelse söka lindring i sina samvetskval."

Vad finns det då för anteckningar från Tolfs fängelsevistelse? Jo, Tolf häktades för mordet och blev förd till fångvårdsanstalten i Jönköping, han ankom enligt rullorna den 2 januari 1864. Där finns även Tolfs signalement beskrivet, sex fot 3/4 tum lång, långlagt ansikte, blå ögon, brunt hår och ögonbryn. Dessutom det som jag letat efter, hans levnadsbeskrivning. Tolf var född i Svenarum socken 1826. Hans far var hammarsmed Carl Jonas Tolf och dog 1832, då Wilhelm Tolf var sex år gammal. Efter faderns död kom han till sin faster där han vistades i två år, därefter var han skriven hos sin mormor i ett par år. Hans egen mor verkar inte ha haft omsorg om pojken trots att hon lever fram till 1857, det finns säkert omständigheter som inte framgår här. En anteckning om att han sedan var smedspojke finns och ytterligare en notering om att han vid 11-års ålder tilltalats för stöld. I fångrullarna finns även anteckningar om att Tolf läser "*innantill och utantill svagt men ej kan skriva*". Han gör framsteg i kristendomskunskap och läsning med mera och att hans uppförande inom fångvårdsanstalten är goda. Han döms av Vista härädsrätt "*Att för mord och rån mista livet medelst halshuggning*". Vidare går att utläsa att Tolf överklagar sin dom till "Kungl. Majt" två gånger men får avslag. Detta är anledningen till att fängelsevistelsen är så lång, Tolf sitter där från 2 januari till 24 augusti 1864.

Om vi återgår till Gränna Tidning så går det att läsa i utgåvan den 24 augusti 1864 om två händelser som verkar viktiga för orten. Överst under rubriken "Inrikes" skrivs om Ödeshögs marknad. Vilket får mig att fundera över hur viktiga marknader var då notisen om Tolfs avrättning är tryckt under. Följande står om avrättningen:

"Avrättningen å Wille Tolf försigår i stadens grannskap idag klockan 10 f.m., sedan den olycklige blivit hitförd 4 mil landsväg. Medan vi vänta på underrättelsen om huru den rysliga affären? Färden tilländalupit vilja vi berätta något om dödsfångens sista bekännelser, vi veta nämligen att de flesta menniskor finna nöje och tillfredsställelse av att höra talas om rysligheter. Ske alltså deras vilja! Mördaren har nu, sedan hans förnyade nådeansökan blev avslagen bekänt, att den natten då tanken på mord for i hans själ han utgick i fast föresats att mörda och råna. Han kände till att stadens garvare på tisdagsmorgonen plägade resa till Ödeshög och ibland dem i synnerhet Fabrikör Carlsson plägade hava mycket penningar med sig i och för kommisioners uträttande vid Ödeshögs torgdag."

I samma tidning som nämns ovan går att läsa hur brottet gått till och journalistens tolkning av Tolfs redogörelse av gärningen:

"…vid fyratiden på morgonen han fann Carlsson sysselsatt att nedpacka varor och tilltalades även av denne. Sedan Tolf observerat att Carlsson tycktes ensam vilja begiva sig på resa gick han i förväg ut på landsvägen, och då Carlsson kom åkande i sakta mak vid dagbränningen gick han emot honom med en lyftad ekstör. Carlsson reste sig då upp i vagnen och ropade "Ville, Ville. Va tänker du på" samt ämnade hoppa ur åkdonet, men i detsamma fick han ett dråpslag över pannan, så att han for ned i vagnen. Wille Tolf fram sprang och drog honom ned på marken och började undersöka hans fickor, då Carlsson härvid rörde på sig, vände mördaren honom framstupa med ansiktet mot marken, satte foten på ryggen och slog honom med den grova stören över nacken med den påföljd att huvudet sprack fram och bak. Nu fullbordades rånet, och huru vidare tillgick vid mördarens gripande, är förut av oss omtalat. Nu ingår underrättelse, det avrättningen är verkställd."

I ett annat nummer av Gränna Tidning går också att utläsa, vid tiden för avrättningen, att avrättningsplatsen ej var given. Då den dömde eventuellt skulle färdas fyra mil på allmän landsväg. Dessutom var marken vid galgbacken i Gränna upplåten till mark för en ny landsväg.

Men vi vet att avrättningen skedde på galgbacken i Gränna den 24 augusti 1864 och att Oscar Johansson som liten pojk bevistade händelsen. Vi vet också att den avrättade Wilhelm Tolf grävdes ner på avrättningsplatsen. Detta var vanligt för brottslingar som avrättades eftersom de inte var värdiga att begravas på kyrkogården.

Oscar Johansson på äldre dar. Hans närvaro som 7-åring vid avrättningen gav tydliga intryck som han fick bära med sig hela livet. Privat foto.

Och hade det varit så att avrättningen skett i Jönköping så hade kanske inte Kerstin och Pers morfar Oscar befunnit sig där alls. Att någon nu levande person har en morfar som varit med om en offentlig avrättning är nog inte så vanligt. Jag är därför tacksam för samtalet med Kerstin som gav mig i alla fall några fragment av dessa levnadshistorier. Jag kan nästan se den sjuårige Oscar stå på galgbacken den där augustidagen för mer än 150 år sedan kanske kramandes sin fars hand.

Tom Wallberg

Källor:
Fängelsearkiv från
Fångvårdsanstalten i Jönköping
Kungliga biblioteket:
"Svenska dagstidningar",
Gränna Tidning
Diverse husförhörslängder

Torgdagar i Tranås sedan 1849

Torghandel i Lövstad samhälle under 1860-talet. I bakgrunden ses det Blaviérska huset, där Stadshotellet nu är uppfört.

Våra torgdagar är den absolut äldsta företeelse vi har i Tranås. Innan Säby socken fick torgdagar så fanns endast ett torp som kallades Löfstad och ett soldattorp på platsen, och Tranås Kvarns gård med tillhörande kvarn längre norrut. Anledningen till att man anlade torget på Tranås Kvarns marker var att Johan Adolf Åberg på Tranås Säteri, som ägde marken, upplät mark gratis till detta ändamål.

Den ***3 Juni 1849*** hölls den första torgdagen i Säby socken.
Den första torgdagen invigdes av prosten Mellin och beskrivs så här av klockare Johansson*: "Han lät lasta två parlass med säd, smör, ost och kött som hitkördes. När han för de församlade och ordningsmakten här på platsen uppläst Kungl. Befallningshavandes tillåtelse att här hålla torgdagar, framkördes hans varor på platsen och försäljningen började med iver. Varorna skulle säljas till vad pris som helst, ty de skulle gå åt."*

På bilden ovan ser man hur det såg ut på den tiden, bilden sägs vara från ca.1860. Torghandeln bedrevs först något längre norrut i en hage ungefär vid storgatan 30 och sedan några år på Hässjö slätt, dvs Brunnsparken. 1854 röjdes marken upp av handlare Wickman som då hade köpt torpet Löfstad och byggt en handelsbod, på den plats där torget är idag och sedan dess har torghandel bedrivits på samma plats. Torget har alltså funnits i 171 år varav 166 år på samma plats som idag!

När Säby socken fick torgdagar så fanns det en stor oro för att det skulle bli en massa supande och det kan man se spår av redan våren 1851, inte ens två år efter de första torgdagarna.

Följande utdrag är från en sockenstämma våren 1851.
§ 8 *Det har förnummits att torgdagarna på Tranås Qvarn verkar till omsättning af landets produkter, dem den obmedlade fått tillfälle att köpa på närmare håll. Men olägenheter hafva dock uppstått. Till en början ditsändes från Östergötland och andra ställen lassvis med brännvin, som väl icke höllos på torgplatsen, utan i dessa grannskap. Genom landshöfdingens nitälskande och polisens försorg som tilltalat dem, som vid desse tillfällen höllo trafik, är väl densamma tillsvidare inställd, hvartill synnerligen bidragit att socknens herrar possesionater afhållit dem af sin underhafvande, som bo i torgets grannskap att för brännvinsförsäljning öppna sina gårdar. Men man vet att ett och annat oskick uppstått genom försäljerskor af kaffe, hvilka i sina kittlar haft brännvin till afsalu, hvarigenom hänt att obetänksamme personer berusat sig. Till förekommande häraf beslöt församlingen:*
1. Att under torgdagarna brännvin icke få kannvis försäljas hvarken på torget, hvilket församlingen förbjuder, eller i dess närhet.
2. Att kaffeförsäljning icke heller få idkas vid samma tillfällen, hvarken på torget eller i grannskapet på torgdagarna utan må kaffeborden genast kastas överända.

Ordningsmännen skulle fortfara i sin befattning och gå kronobetjäningen till hands för ordningens vidmakthållande.

En bild från början av 1900-talet. I bakgrunden ser man Johanssons varuhus och det huset finns kvar fortfarande.

Till konungens befallningshavande skulle detta Protocoll ingå till stadsfästelse.

Efter detta beslut så sa de befintliga ordningsmännen för torget upp sig och nya utsågs, man kan ju misstänka att de som sa upp sig hade sett genom fingrarna med superiet, eller var inblandade i försäljningen.

Rikdagsmannen Leonard Fredrik Rääf från Ydre gillade heller inte samhället som växte upp. Hans kommentar var *”den uppväxta handelsplatsen vid Tranås Qvarn som under några få år uppstigit till en betydande rörelse, med vanliga följder för orten av ökande behov, infört överflöd, dagdriveri och bosättning av spekulerande slödder”*

Vid torget växte sedan sakta upp ett litet samhälle som kallades Löfstad och det är grunden till dagens Tranås.

Anders Johansson

Tranås torg idag.
Foto: Anders Johansson.

Berättarkvällen som blev släktträff

I oktober arrangerade Släktforskarföreningen en berättarkväll som började med att Rolf Lindquist berättade om hur han blev präst. Han gav många intressanta bilder ur sitt yrkesliv från bilmekaniker till prästyrket. Efter kaffet fortsatte kvällen med ett föredrag av undertecknad om Tranåsbyggmästaren Frans Otto Larssons liv. Ett föredrag som även innehöll många bilder från byggmästaren liv och hans uppförda byggnader i och runtom Tranås. Byggmästarens livsöde beskrevs även i en artikel i förra medlemsbladet.
Intresset för att träffas fysiskt på ett möte var så stort efter alla inställda arrangemang, att det blev en repris på berättarkvällen för att alla intresserade skulle få plats under rådande begränsningar. Den andra kvällen hanns precis med innan pandemin tog fart igen och restriktionerna skärptes.

Ättlingar till byggmästare Frans Otto Larsson samlade under berättarkvällen. Från vänster: Annette Lundquist Larsson, Oscar Lundquist, Bosse Garpevik, Tommy Garpevik, Niclas Garpevik, Fredric Garpevik, Lennart Ekwall, Jörgen Johansson, Bitte Ekwall och Markus Ekvall. Foto: Lasse Karlsson

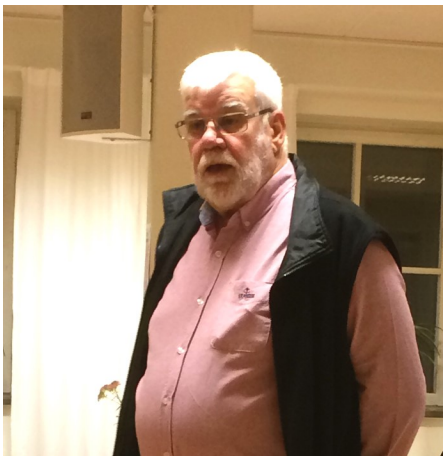

Rolf Lindquist berättade om sitt liv från bilmekaniker till präst och gav en intressant skildring av prästyrket.
Foto: Lasse Karlsson

Vid det andra tillfället fanns också ett antal ättlingar till byggmästare Frans Otto Larsson på plats, vilket innebar att mötet även blev en uppskattad släktträff för dessa. Flera av ättlingarna visste inte om varandra innan de blivit kontaktade i samband med efterforskningarna inför artikeln och föredraget. Detta innebar att det blev många intressanta samtal och berättelser som delades under kvällen. Annette Lundquist Larsson, boende i Stockholm och barnbarnsbarn till Frans Otto, berättade om byggmästarens upplevelser som hennes far återberättat för henne. Bosse Garpevik från Malexander, även han barnbarnsbarn till Frans Otto, kunde vidareförmedla flera berättelser som han fått från sin far.

Historien med byggmästare Frans Otto Larsson visar hur en från början mindre efterforskning kan resultera i så mycket mer. Föredrag, artiklar i flera tidningar och möten mellan släktingar som inte kände till varandra och som fick träffas för första gången. En bra bild av allt det som släktforskning och hembygdsforskning kan föra med sig.

Lasse Karlsson

Gamla tidningar är en riktig guldgruva

Gamla dagstidningar är en fantastisk källa i släkt- och hembygdsforskningen. Artikelförfattarna skrev ofta ut mycket detaljer såsom namn, egenskaper hos personer och detaljerade skeenden. Därför kan man med lite tur få mycket information om förfäderna och miljöerna de levde i. Flera av skribenterna i detta medlemsblad har hittat en hel del av underlaget i gamla tidningar. De gamla tidningarna hittar du på ”Svenska dagstidningar” hos Kungliga Biblioteket. De har också en länk till en sida med svensk-amerikanska tidningar (länken finns uppe i högra hörnet på söksidan). Om man vill leta ännu mer i Amerikanska dagstidningar finns en speciell databas ”Newspapers.com” med mycket material. Den är dock inte kostnadsfri.

Här följer några intressanta notiser från Tranås Tidning. Den första från 12 december 1897 och de två följande från 15 april 1898.

”En knipslug dräng

i Linderås har, berättar ”Småland”, under någon tid bestulit en spannmålshandlare därstädes på ca 1.000 kr. Det hade tillgått så, att drängen sade sig ha af säljare mottagit sädespartier att leverera och fått i uppdrag att uppbära likviden därför. Partierna funnos också riktiga, hvad den uppgivna mängden beträffade, men de voro hämtade från spannmålshandlarens eget magasin, där drängen nattetid kröp in genom en glugg och praktiserade ut några säckar, som uppköparen sedan fick betala. Omsider blef bedrägeriet upptäckt, när köparen satte sig i förbindelse med en föregifven säljare. Som tjufvens familj trädde emellan och återbetalade det stulna, fick emellertid nåd gå för rätt.”

”Dyra hundar

synes man hafva i Tranås att döma af de anspråk som framställdes af J. G. Johansson mot herr Ekmark om ersättning för en enligt hans påstående af Ekmarks hund ihjälbiten taxhund. Med fäst afseende på att den var så ”svårmistlig” ansåg han sig böra fordra en ersättning för densamma af 300 kronor. Men Nemesis synes hafva vakat ity att den förmente taxdråparen snart gått efter sitt förmodade offer till sällare jaktmarker, dock ej förpassad dit hvarken af hund eller katt utan möjligen af människohand. Ägaren synes enl. Johanssons påstående hafva beskyllt honom för att hafva dödat dennes hund, hvilket Johansson dock ansåg för sig så förnärmande att han därför fordrar de 500 kr:s skadestånd.

Svaranden kunde dock ej känna sig skyldig hvarken å sin hunds eller egna vägnar, hvarför målet för vidare utredning uppsköts.”

”Misshandel

Kronolänsmannen M. G. Krook hade på angifvelse af kvarndrängen Alexander Gustafsson i Kvarnarp åtalat hemmasonen Anders Johansson i Sätra af Linderås socken för svårare misshandel dels med blotta händerna, dels med en tombutelj. Svaranden vidgick dels att han knuffat målsägaren, dels slagit omkull honom och slagit honom i ansiktet med flata handen. Däremot förnekade han att hafva användt något tillhygge. Flera vittnen hördes, hvilka dock ej kunde intyga att svaranden användt buteljen som tillhygge. Ett vittne, kvarnägaren, intygade dock att han i drängkammaren, där slagsmålet hufvudsakligen tycks hafva ägt rum, funnit kringströdda glasskärfor efter en butelj jämte blod å golv och väggar.

För vidare utredning uppsköts målet till nästa sammanträde, då svaranden skall vid hämtnings äfventyr inställa sig.

Svaranden har trenne gånger förut straffats med böter för misshandel.”

Riksarkivets digitala forskarsal

Riksarkivets hemsida (många använder fortfarande namnet SVAR) erbjuder mycket intressant och är en bra komplettering även om man har Arkiv Digital. Sidan är dessutom kostnadsfri, det enda som krävs är att man registrerar ett användarnamn och ett lösenord.

Det finns många digitaliserade arkiv och databaser. Testa och undersök själv bland de olika möjligheterna. För att hitta sidan söker du bara på ”digitala forskarsalen” eller ”SVAR”.

Bland de digitaliserade arkiven finns bland annat en som heter **”Lokalundersökningar”.** Den är en kartläggning av alla gårdar, torp och stugor från början av 1900-talet. Man får veta vem som var ägare och vem som brukade. Det redovisas även odlingsareal, vilka husdjur som fanns och hur stor skörden var. Du söker efter aktuell socken och sedan är det bara att bläddra tills rätt plats hittas. Det finns inget register, men det är bara roligt att få en blick över hela församlingen och till exempel hur djurtäta gårdarna och torpen var.

Bland databaserna finns ett antal **folkräkningar (Sveriges befolkning).** 1880, 1890, 1900 och 1910 är fullständiga medan 1930 håller på att byggas upp. Där kan man söka efter en viss person. Det som skiljer sig mot de CD-skivor som finns att köpa är att här kan du efter att en person hittats, klicka dig vidare till originalboken och där hitta mer information samt se vilka övriga familjer som bodde på samma gård eller hus vid det tillfället. Information som kan vara mycket intressant för en forskare.

En annan intressant databas är **”Frigivna straffarbetsfångar”.** Basen omfattar brottslingar som frigavs mellan 1876 och 1939. Man får veta mycket om fången, bland annat födelsetid och plats, vistelseort, yrke, brottet och olika personliga egenskaper hos den dömde. Dessutom finns ofta ett foto på personen. Här nedan ser ni masmästare Carl Johan Rosengren som 1879 dömdes för mord i Norra Vi socken. Han frigavs 1904.

Tandvården 1950-talets skräckupplevelse

Kanske är det någon mer än jag som får en klump i magen av rubriken. Någon som känner igen känslan! Som tur är behöver inte barnen idag och inte vuxna heller, genomlida det vi skolbarn fick göra på 1940-50 talet.
Från den stunden man fick ett datum i skolan att då ska vi till tandläkaren i Österbymo blev livet dystert. Datumet var satt ganska långt fram i tiden så det var många veckor man mådde dåligt och på slutet också sömnlös på nätter. Man fasade för denna dag!
När dagen sen kom lastades en massa barn in i en taxi och så drog det iväg.

Marve Fleksnes som tandläkare. Bild från Youtube

Väl framme stegade vi in till tandläkarlokalen som fanns mitt i byn. När vi kom inom dörren slog eterlukten emot oss och man blev stel av rädsla. I samlad trupp fick vi sen gå in till tandläkaren och alla fick då den fruktade bedövningssprutan samtidigt. Med den stora vita haklappen runt halsen fick man sen sätta sig i väntrummet och vänta på sin tur. En och en kallades man in och ibland tog det så lång tid att när den som var sist i raden skulle upp i tandläkarstolen hade bedövningen börjat släppa. Att få ytterligare bedövning var inte tänkbart.
Väl uppe i stolen blev man tillsagd att ”gaapa”! Kunde man inte gapa till belåtenhet fick man en stor kork mellan tänderna och det gjorde ont i hela käken. Sen borrades det för fulla muggar. Ibland slant det varma borret ner i tandköttet och det tog flera dagar att läka såren. Man kunde inte äta helt enkelt. Lång tid tog det också där i stolen och tandläkarens fingrar både luktade och smakade illa av tobak. Ofta lagades det eller drogs ut flera tänder samma dag. Man drog även ut mjölktänder som säkert med lite lagning kunde fått vara kvar några år till. Så glad man var när eländet var över, när det var sista besöket för året. Nu kunde man andas ut för ett år framåt i alla fall.

Efter denna olustiga inledning är det väl på sin plats med lite historia om folktandvården också.
År 1935 fattades beslut om att införa folktandvård i Sverige. Befolkningens tandhälsa var mycket dålig och en förbättring var av nöden. Röda Korset gjorde även inom tandhälsan ett pionjärarbete. Tidigare hade ett Förlossningshem i Österbymo kommit på plats. Eftersom Röda Korset redan var igång med tandvård i Österbymo beviljade Östergötlands landsting anslag till distriktstandspoliklinik 1939.
Den 17 juli detta år startade verksamheten och den första tandläkaren hette Brita Andersson.

I första årsberättelsen står att av de 694 barn som undersöktes hade ingen kariesfria tänder. Totalt gjordes 4,5 fyllningar per barn. Utbyggnaden av folktandvården tog mycket längre tid i landet än vad man föreställt sig. Detta berodde bland annat på andra världskriget och bristen av tandläkare. Därför kom en stor del av landets tandläkarkår att bestå av utländska tandläkare. Till Österbymo kom tysken Fritz Tillman 1953 – 1972. Tandsköterska till en början var hans hustru Lilly.
Vissa år har Österbymo inte haft fast anställda tandläkare men 1977 blev Kjell-Olof Norlin fast anställd och några år senare anställdes ytterligare en tandläkare Elisabet Stenqvist, uppväxt Österbymo. Så har det sen fortsatt med olika tandläkare och säkert har ingen behövt uppleva den skräck som vi barn upplevde då vi gick i skolan. Tandhälsan idag och på 1950 -talet går naturligtvis inte heller att jämföra tack vare den moderna tandvård som nu erbjuds.
Hur gick det med min tandläkarskräck då? Jo den bestod genom alla år ända fram till början av 2000-talet. Nu är den borta tack vare Elisabet Stenqvist, numera tandläkare i Tranås. Hon räddade mig!

Gerd Brisfjord Karlsson

Österbymo centrum 1943. Till vänster hotellbyggnaden som också inrymde bland annat tandläkarmottagningen. Foto: AB Flygtrafik

Hemköp
Vi styckar allt kött själva och naturligvis endast svenskt kött!
Välkomna in!

LK Pension & Trygghet
Lasse Karlsson 072-321 61 59
Pensionshjälp ¤ Familjejuridik

Malexander fattigstuga har en lång historia

Karta från år 1700 som tydligt visar dels att det då fanns en fattigstuga i Malexander och dels var den låg. Det verkar vara ungefär samma läge som senare, dvs där nuvarande Monstugan är belägen. Bild från Lantmäteriet

Fattigvårdsförordningen (Tiggarordningen) stadgade år 1642 att varje socken skulle inrätta en fattigstuga. Detta krav återupprepades i 1686 års kyrkolag, men det var först en bra bit in på 1700-talet som fattigstugor inrättades i viss omfattning. De äldsta fattigstugorna låg oftast intill kyrkan så att församlingsborna kunde ta med allmosor till de fattiga samtidigt som de besökte kyrkan.

I början var det ett stort motstånd bland socknarna att inrätta fattighus eftersom det sågs som mindre kostsamt med olika inackorderingssystem eller så kallad rotegång. Den innebar att de fattiga gick runt mellan gårdarna i tur och ordning och fick kost och logi några dagar i varje gård. Men det var också motstånd bland de fattiga mot att bo i fattigstugorna eftersom dessa ofta var i dåligt skick.

För att ytterligare protestera mot de centrala bestämmelserna gjorde Sveriges samlade biskopar och präster 1696 en framställan till riksdagen om att fattigstugorna skulle tillåtas nedruttna då ingen ville bo där och att inga fattiga skulle övertalas att flytta dit eftersom det blev för dyrt för församlingarna. Begäran avslogs till alla delar och det beslutades istället att landshövdingarna skulle tillse att bestämmelserna efterlevdes.

Malexander en av de första

Malexander var en av de första församlingarna i Sverige som följde bestämmelserna. På sockenstämman den 6 december 1689 beslutade man *”Att dhe fattigas stuka uppbyggas efter Kongl. Majsths befalning.”* Troligen stod då stugan färdig under 1690, strax norr om kyrkan, bredvid landsvägen. Men inte heller här var fattighuset populärt utan ett par år senare bodde, enligt Rääfs beskrivningar, endast en gammal kvinna där, medan 7 fattiga var utplacerade i socknen. Kvinnan var förmodligen den 80 år gamla fattiga kvinnan Kirstin Pährsdotter som dog där 1693.

På en karta från år 1700 finns fattigstugan utmärkt och det ser ut att vara på samma plats som den senare låg, dvs där Monstugan idag är belägen. Men på grund av böndernas ovilja att bekosta underhåll fick stugan förfalla och det var därför inte heller många fattiga som gick med på att flytta dit. År 1717 inser man dock i Malexander att något måste göras. På sockenstämman den 30 november motiveras först församlingen med: *”p.5. Huru Christnande det är, at försörja de fattige.”* Sedan fattar man beslutet: *”p.6. Att fattigestugan med det första skulle täckas och forbättras.”* Hur många fattiga som därefter bor i fattigstugan finns ingen notering om, men man kan anta att det rörde sig om mellan 5 och 10 personer samtidigt. Detta eftersom det enligt dödboken fram till 1750 avlider 17 kvinnor, en man och ett litet oäkta barn i stugan.

Fattigmagasin

År 1750 anmodade regeringen alla socknar att inrätta socken- och fattigmagasin. Till magasinen skulle bönderna lämna en del av spannmålsskörden. Denna skulle sedan användas för att försörja de fattiga, men också som en reserv för församlingen under missväxtår. Magasinen fyllde ett behov, men det var ofta problem eftersom spannmålet där ofta var utlånat eller också hade några bönder fått respit med att lämna en del av skörden. Därför innehöll magasinen många gånger bara en bråkdel av vad de borde göra. I Malexander tillkom år 1789 ett sockenmagasin med reglemente. I maj 1803 fanns det i magasinet 4.250 liter råg och 3.435 liter korn enligt rapport till sockenstämman.

Hur mycket fick då varje bonde i Malexander lämna till de fattiga? Före 1694 fanns inga stadgade avgifter utan fattigunderhållet byggde på

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen! Eftersom vi inte registrerar födelseuppgifter eller personnummer för våra medlemmar, så får vi ingen automatisk uppdatering. Därför, slå en signal, skriv ett mail eller skicka ett brev till oss!

Fattigmagasinet/tiondeboden i Malexander som uppfördes 1789.
Foto: Malexanders Hembygdsförening

frivilliga gåvor. Därefter skulle 1/2 skeppa (18 liter) råg lämnas från hela och halva hemman.
Från 1764 skulle varje hemman lämna 1/4 tunna (36 liter) säd varav 1/3 råg och 2/3 korn, 8 skålpund (3,5 kilo) kött, 1/4 tunna (36 liter) rovor eller 1 kappe (5 liter) ärtor eller 1 lispund (8 kilo) kål eller 1/6 tunna (24 liter) rötter. Från 1791 infördes krav på att lämna ved till fattighuset och att den skulle huggas av gårdens torpare.

Nybyggnationer
I början av 1800-talet ökade folkmängden i socknen och samtidigt antalet som behövde fattighjälp och boende. Den gamla fattigstugan började bli i dåligt skick och allt som oftast återkom beslut i sockenstämman om att reparera olika delar av huset. I oktober 1821 tog man så beslutet *”att nästa våhr bygga en ny fattigstuga”.* Kyrkoväktare Örström utsågs följande år som huvudansvarig för uppbyggandet, vilket troligen försenades eftersom man inte var enig om hur mycket olika hemman skulle bidra med till byggnaden. När det nya fattighuset sedan stod färdigt är lite oklart eftersom ingen notering om det finns i några protokoll. I slutet av 1820-talet bodde dock samtidigt ett tiotal personer i den nya stugan och fortfarande var flertalet kvinnor, i ålder mellan 40 och 80 år.

Antalet boende i fattigstugan ökade sedan sakta. År 1840 bodde där 15 personer (varav 11 kvinnor) och år 1850 bodde 17 personer (varav 11 kvinnor) där. Under den här tiden och framåt fanns i stugan en kvinna med lite större ansvar och som hade titeln ”Fattigdeja” eller ”Fattigsköterska”.

De hjälpbehövande i socknen blev allt fler under åren och år 1863 var planeringen för ytterligare ett fattighus klar. Det uppfördes långt avlägset i Prästgårdens utskog, mer än 4 kilometer från kyrkan. Till platsen fanns endast stigar att vandra på och på grund av det otillgängliga läget fick stugan namnet Sibirien. I Sibirien placerade man de som var mest bråkiga och pigor med oäkta barn. Där fick de klara sig på egen hand med matlagning och omvårdnad. Under rådande förhållande var det säkert inte lätt att hålla sams och komma överens. Det förekom mycket osämja, bråk och även misshandel. En snickare som bodde i närheten och som var utsedd till ordningsman för hjonen i Sibirien yttrade: *”när det blev för mycket skrik och oväsen, fick man nappa åt sig en vagnsnagel, springa dit och skilja de stridande åt”.* Maten hos de intagna var inte den bästa. Det berättas att en av de intagna en dag kom till en gård där man utfordrade svinen med sura ärtor. Efter att han sett på en stund sade han: *”Den som ändå finge så god mat som era svin”.*

Ny stuga i kyrkbyn
År 1890 började diskussionen om att bygga ett nytt och större fattighus i Malexanders kyrkby på samma plats där det gamla låg, för att där kunna samla alla socknens fattighjon. Man var långt ifrån enig, men året därpå togs ändå beslutet att bygga en ny stuga och att bland annat använda virket från det gamla huset. Under byggtiden skulle hjonen inhysas i sockenstugan.

Kyrkbyns nybyggda fattighus innebar inte att fattigstugan Sibirien stängdes 1891, utan den var fortfarande i bruk några år ytterligare. En viktig orsak till att Sibirien avvecklades var enligt gamla Malexander-bor inte humanitära skäl, utan att prästen tyckte att fattighjonen högg ner för många träd i prästgårdens skog och använde till bränsle.

Med början under de första åren på 1900-talet användes också Tåbos (Klockaregårdens) backstuga Gatstugan som annex till fattighuset, när ytterligare bostad till de fattiga ibland behövdes. Det var en praktisk lösning eftersom husen ligger bredvid varandra. Det nya fattighuset drabbades flera gånger av eldsvåda, sista gången 1908. Stugan som fick återuppbyggas efter den branden fick så småningom namnet ändrat till ålderdomshem och användes som sådant tills man på 1930-talet tyckte att det behövdes ett mera modernt hem för socknens åldringar. Huset har därefter använts både som privatbostad och café.

Lasse Karlsson

Källor:
Kyrkböcker, Protokoll från sockenstämmor o biskopsvisitationer, Rääfs samlingar, ”Malexander – sockenbor berättar”, ”Torp och bygdehistoria i Malexander”, Malexanders Hembygdsförenings hemsida och Hans Högmans hemsida.

Foto taget från Malexanders kyrktorn i början av 1900-talet. Till vänster ser man fattigstugan och till höger backstugan Gatstugan som vid den tiden fungerade som annex till fattigstugan. Foto: Malexanders Hembygdsförening

Rangordning i kyrkan

I häftet ”Mjölby Socken, dess forntid och nutid” av A. Brogren, 1915, kan man finna följande inlägg.

I sockenstämmoprotokoll från åren 1798 och 1846 finns noggranna förteckningar över de bänkrum i kyrkan, över vilka de olika gårdarna ägde depositionsrätt. Sedan platser blivit bestämda för patronus med familj, prästfamiljerna och bönderna med vederlikar, heter det, att bänkarna n:o 18 och 19 skola innehavas av inom församlingen boende livgrenadjärer; 20 och 21 av Hulterstads, Örbergshults, Hermanshults och Ekebergs torpare; 22 och 23 av övriga öster om ån boende torpare; 24 och 25 av torpare väster om ån och n:r 26 av fattighjonen.

Bänken med littera A. skulle vara avsedd för prästgårdens pigor. Torpare, som ej fingo rum i omskrivne bänkar, skulle få sitta i bänkarna längs kyrkoväggarna med iakttagande av, att ingen trängsel uppstod för bänkägarna.

På läktaren var ingen särskild indelning gjord för de båda främsta bänkarna, utan skulle hemmansägare och innehavare av hemman få med sina hustrur begagna dem. Tredje bänken bestämdes för sockenhantverkarne: sockenskräddaren, sockenskomakaren o.s.v. Åt tjänare och barn bestämdes särskilda bänkrum längst ner i kyrkan; att dessa ej togo sig friheten besöka läktaren eller annan otillåten plats i kyrkan skulle dörrvaktaren have noggrann tillsyn över.

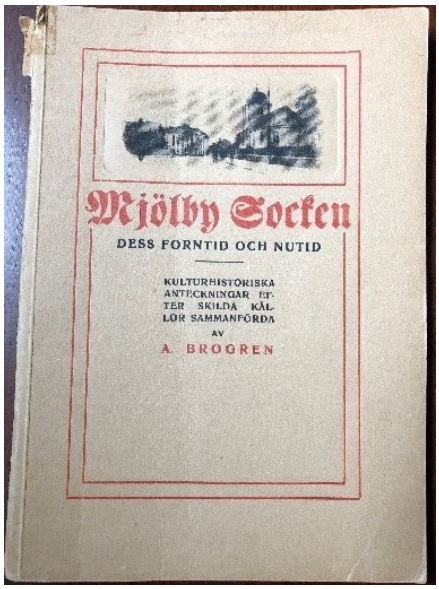

Boken ”Mjölby socken, dess forntid och nutid” av A. Brogren.

Enligt en bestämmelse från 1798 skulle den fristående bänken på kvinnosidan ”vara afsedd för dem som åtfölja kyrkogångshustrur eller sörjande. Få sådana icke rum, skall den eller de, som därtill varit vållande, plikta lika med sådana, som gå i annans stolrum, eller 8 skilling hvarje gång och dertill blifva af kyrkoväktaren utledda”.

Där ser man. Satte Du Dig på fel plats i kyrkan, fick Du inte vara med på gudstjänsten och det ansågs ju förr faktiskt vara ett straff! Kanske man inte fick vara med på kyrkbacken efter gudstjänsten heller och då gick man ju miste om byskvallret.

Patronus, d v s beskyddare, för kyrkan gissar jag var friherrefamiljen Ehrenkrona på Hulterstad.

Berit Ekberg

Släktforskardagarna 2021

Släktforskardagarna i år har planerats att genomföras i Göteborg 14-15 augusti. I början av april tas beslut om dagarna ska kunna genomföras fysiskt enligt planerna eller om ett digitalt alternativ måste väljas. I det senare fallet kan tidpunkten komma att ändras. Information läggs ut löpande på www.sfd2021.se

Vi hälsar alla nya medlemmar

Varmt välkomna

till Tranås/Ydre Släktforskarförening och hoppas att ni ska ha glädje av medlemskapet och vår verksamhet!
Under 2020 ökade föreningen netto med 20 medlemmar, vilket känns mycket roligt och stimulerande!

Studieförbundet Vuxenskolan
Tranås 0140-16304
www.sv.se/tranas

TRANÅS ENERGI
Ditt lokala energibolag
Vi sponsrar Tranås/Ydre släktforskarförening!

Lite tips eller påminnelser i släktforskningen

Jag tror att just nu i dessa ensamma och isolerade tider, är det många som tar sin tillflykt till släktforskningen. Ingen dum ide, då går tiden fort och livet fylls av nya upplevelser och funderingar.
Kanske kan det då vara bra med lite tips eller bara lite påminnelser om det som man inte använder varje dag i sin forskning. Här kommer lite förslag.

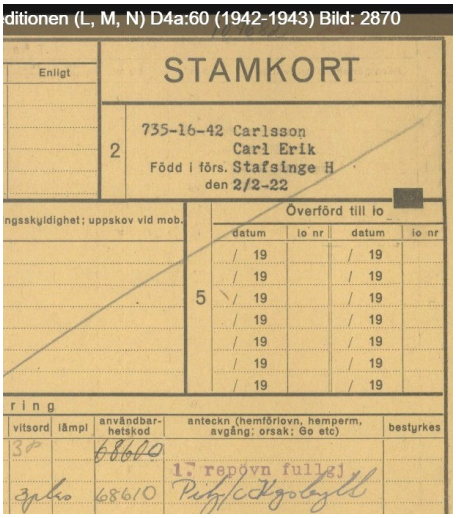

På Värnpliktskorten kan du kanske hitta uppgifter om din far, farfar eller morfar. Bl a om tjänstgöring, betyg och eventuella förseelser.

Arkiv Digital är så mycket mer än kyrkböcker t ex.

På registersök

- nu är befolkningen uppdaterad från 1820 – 1947. En fantastisk hjälp att hitta försvunna personer.

- Innehållsförteckning SCB för åren 1925 – 1947 födda, vigda, döda. Bra hjälp när kyrkböckerna slutar tidigt.

- Värnpliktskort för personer födda 1881 – 1930 och som mönstrade mellan åren 1902 – 1950

Arkivsökning - Arkivtyp
När man öppnar upp där och scrollar neråt så finns det hur mycket intressant som helst.

- Leta upp Tryckt Litteratur (allt står i alfabetisk ordning) under den rubriken hittar du bl a

- Sveriges Bebyggelse landsbygden. Mycket användbart! Socknen du är intresserad av börjar med dess historia och därefter hittar du bilder och uppgifter om gården samt namn på de som bodde där just då. Tiden omfattar 1930 -och 40 talet.

- Svenska Gods och Gårdar 1930 - 40 talet

- Grills böcker. Statistiskt sammandrag av Svenska indelningsverket. För den som soldatforskar och vill fördjupa sig i soldatens liv och leverne.

- Dessutom finns Barnhus, Polisarkiv, register, (för emigranter) och mycket, mycket annat.

- Gå in och kolla vad rubrikerna innehåller, det är hur intressant som helst!

Tranås/Ydre Släktforskarförenings hemsida
Där finns också lite smått och gott och användbart t ex:

- Under fliken hembygd och Elis Kågén finns register till böckerna ”Från Sommabygd till Vätterstrand”. Register över författare, samt personnamn och ortsnamn. Användbart när man söker efter olika berättelser och uppgifter.

- Föreningens medlemsblad digitalt från år 2008 samt bilder från föreningens olika aktiviteter från året 2004 och framåt.

Hoppas jag kunnat inspirera er att titta på lite mer än kyrkböcker. Ibland gör man fynd som man inte hade en aning om att det fanns. In och bläddra bara!

Gerd Brisfjord Karlsson

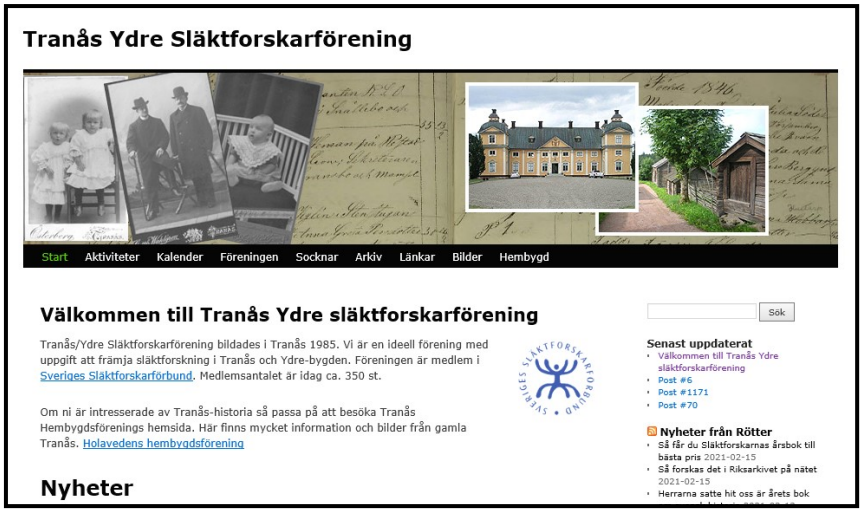

Det finns mycket intressant på Släktforskarföreningens hemsida.

Olov Mattssons CD/USB till försäljning

Föreningen har Olov Mattssons ”Ydre torp och gårdar” till försäljning. Den innehåller så gott som samtliga familjer i gårdar och torp i Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre kommun 1600-1930 talet. Tidersrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda kommun 1600-1900 talet. Även soldater med familjer i Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani.
Pris för CD 150:- och USB-minne 200:-. För beställning kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdbk@yahoo.se eller tel. 073-071 85 11.

Föreningens styrelse 2020 - 21

Ordförande
Lasse Karlsson
Tel. 072-321 61 59
lassektranas@gmail.com

Vice ordförande
Tom Wallberg
Tel. 070-587 27 49
tom.wallberg@hotmail.se

Kassör
Hans Carlsson
Tel. 070-538 55 47
vandrargatan@outlook.com

Sekreterare
Anna Tengwall
Tel. 073-084 77 82
a_tengwall@hotmail.com

Vice sekreterare, webmaster
Anders Johansson
Tel. 070-627 93 41
anders1224@outlook.com

Ledamot
Torbjörn Aronsson
Tel. 073-967 86 47
tobbearon@gmail.com

Ledamot
Sören Andersson
Tel. 070-651 53 49
sand@allt1.se

Övriga funktionärer:

Kursansvarig:
Gerd Brisfjord Karlsson
tel 073-071 85 11
gerdbk@yahoo.se

Redaktionskommitté:
Lasse Karlsson tel 072-321 61 59
Gerd Brisfjord Karlsson tel 073-071 85 11
Torbjörn Aronsson tel. 073-967 86 47

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi regelbundet skickar ut information och annan intressant läsning via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den (eller inte fått mail från oss de sista månaderna), skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com.

Medlemsavgift 100 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9

Tranås/Ydre Släktforskarförening
www.tranasydre.se